

Коротков Д. С.

ORCID: 0000-0003-2732-0824

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин, політичних наук

і практичної філософії

Харківський національний економічний університет

імені Семена Кузнеця

м. Харків, Україна

КИТАЙ У СУЧАСНОМУ АЗИАТСЬКОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ

Ключові слова: Китай, геоекономіка, країни Центральної Азії, геополітика.

Російське вторгнення в Україну поступово змінює правила гри в Центрально-Азіатському регіоні. Цей регіон став значущим в останні десятиліття через появу цих держав у пострадянську еру, які отримали незалежність лише недавно – на початку 1990-х років. До здобуття незалежності від СРСР ці держави (Таджикистан, Узбекистан, Киргизстан, Казахстан і Туркменістан) не мали політичного впливу в регіональній політиці та були примусово керовані радянським правлінням. З початку XXI століття в Центральній Азії відбувається новий етап геополітичної трансформації. У своїй роботі «Велика світова шахівниця: Панування США та його геостратегічні імперативи» З. Бжезінський назвав цей регіон «великою євразійською чорною дірою [1, с. 111]. Але ця «чорна діра» є джерелом великого геополітичного протистояння між США, Росією та Китаєм.

Країни Центральної Азії визначили свої зовнішньополітичні пріоритети в контексті складних геополітичних і геостратегічних реалій. Вони неодноразово висловлювали зацікавленість у розвитку відносин із Росією, Китаєм, США, Німеччиною, Францією, Японією та Індією. Вони створили більш-менш ефективну систему стримувань і противаг, у якій жоден із зовнішніх акторів не займає домінуючого становища, що дало б йому змогу визначати долі країн. Але, на думку автора, Китай має декілька переваг над геополітичними конкурентами.

Війна в Україні вплинула на взаємовідносини країн ЦА з РФ. Жодна з країн Центральної Азії не підтримала вторгнення Росії в Україну, і всі дотримуються санкцій Заходу проти Росії. Наприклад, банки регіону не приймають російські платіжні картки МІР, і тільки Казахстан дозволяє

використовувати їх приватним особам – і лише після отримання дозволу США. Жодна з країн Центральної Азії не визнала самопроголошені Донецьку та Луганську народні республіки або інші українські території, які Росія нібито анексувала, частиною Росії. Президент Казахстану Касим-Жомарт Токаєв віч-на-віч із російським президентом заявив, що не буде визнавати «квазідержавні утворення» на Донбасі [2]. Сучасні взаємовідносини з Росією небезпечні для країн Центральної Азії з причини загроз потрапити під вторинні санкції, що вплинуть на розвиток економіки.

Китай виступає в цьому регіоні як важлива економічна сила й інвестор у розвиток інфраструктури. Паралельно із занепадом Росії Китай проводить активну дипломатію, щоб посилити свій вплив у Центральній Азії.

Для Китаю Центральна Азія є стратегічно важливою через енергетику, транспорт і боротьбу з тим, що Пекін називає «трьома злами» – тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом. Уже в 2010 році Китай випередив Європу і став найбільшим торговим партнером Центральної Азії. Наступного року в Казахстані президент Китаю Сі Цзіньпін оголосив багатомільярдну ініціативу щодо інфраструктури та зв'язку – «Один пояс, один шлях», – за якою послідувала багатогранна співпраця в інфраструктурі, традиційній і новій енергетиці, цифровізації, торгівлі та питаннях безпеки, як-от боротьба з торгівлею наркотиками та тероризмом.

Фінансування та технології Китаю важливі для Центральної Азії, а принцип невтручання Пекіну (тобто Китай не втручається у внутрішні справи інших країн) влаштовує національні уряди, деякі з яких за останні роки пережили місцеві заворушення. Зважаючи на поточну невизначеність, Китай посилив свою взаємодію зі своїми центрально-азіатськими сусідами, особливо в питаннях енергетичної та регіональної безпеки.

Геоелемент економіка перемагає геополітику. Попередні ініціативи Пекіну проклали шлях до його відносної переваги над іншими гравцями в цьому регіоні. Два існуючі трубопроводи забезпечують стабільне постачання нафти та газу з Центральної Азії до Китаю, і вони розширюються. Казахстансько-китайський нафтопровід протяжністю 2798 км транспортує сиру нафту з родовищ на березі Каспійського моря в західному Казахстані до Алашанькоу в китайській провінції Сінцзян. У силу географічного фактора Китай є для Казахстану природним і основним партнером. Президент Нарсултан Назарбаєв у посланні народу 1 березня 2006 року заявив: «Казахстан виходить із того, що альтернативи взаємовигідним зв'язкам із Китаєм, який динамічно розвивається, не існує» [3].

З 2022 р. Китай нарощує економічну експансію у країнах Центральної Азії: у першій половині 2022 року його торгівля з Казахстаном була втричі вищою, ніж у першій половині 2016 року, тоді як його торгівля з Узбекистаном у січні – липні 2022 року становила 32,5 % вище порівняно з тим самим періодом 2021 року. Тим часом угода Китаю з Узбекистаном на 15 мільярдів доларів і підтвердження будівництва залізниці Китай – Киргизстан – Узбекистан (СКУ) є двома віхами, які демонструють зростання економічного впливу Китаю в Центральній Азії. Головний інструментарій для альтернативи Росії є і залізниця СКУ [5].

Пекінська ініціатива «Один пояс, один шлях», яка має на меті зв'язати Китай зі світом через сухопутні та морські шляхи, інфраструктуру та технології, загострила стурбованість США щодо економічної залежності та нежиттєздатних інфраструктурних проєктів у всьому світі, зокрема в таких країнах, як Узбекистан і Казахстан. «Китай має відносно легке завдання в регіоні через його географію, привабливість своїх ринків, статус торгового партнера номер один у регіоні та його пропозицію підключення», – сказав аналітик Wilson Center Роберт Дейл [4].

Створення м'якої сили Китаєм у Центральній Азії схоже на зусилля Пекіна в інших регіонах світу. Пекін створив численні інститути Конфуція, організовуючи мовні курси та культурні заходи; китайські університети відкрили ворота для студентів із Центральної Азії, пропонуючи численні стипендії; представників уряду, бізнесу та служби безпеки часто запрошують відвідати семінари та навчальні програми в Китаї.

Наразі Киргизстан є піонером у своїх відносинах із Китаєм, враховуючи сукупний рівень проникнення ЗМІ, політичні зв'язки на найвищому рівні та фізичну присутність китайських приватних охоронних компаній і підприємств. Деякі оглядачі описують країну як полігон для випробування китайських методів впливу для подальшого використання в регіоні. Однак внутрішні розбіжності між п'ятьма країнами є надто значними, щоб припустити, що інші могли б і швидко наслідували б киргизьку модель. Дійсно, незважаючи на активний пошук економічної та політичної співпраці, обидві сторони борються з упередженнями одна щодо одної. Синофобія, особливо в Казахстані та Киргизстані, корениться в страху перед гігантським сусідом, який може заволодіти рідною землею або життєво важливими частинами економіки. Подальші проблеми виникають у повсякденній взаємодії, що обертається навколо іншого менеджменту роботи та культури в поєднанні з мовним бар'єром.

Але, прогрес є. 18 квітня 2023 р. відбулася перша китайсько-центральноазійська зустріч міністрів економіки та торгівлі. Міністр торгівлі Ван Вентао головував і виступав на зустрічі, а міністри економіки та торгівлі п'яти країн Центральної Азії також виступили на зустрічі відповідно. На зустрічі були присутні віце-міністр і заступник представника Китаю з міжнародної торгівлі Лінг Джі, послы Китаю в п'яти країнах, керівники економічних і торгових відділів посольств Китаю в п'яти країнах і дипломатичні представники п'яти країн. У 2022 році президент Сі Цзіньпін і глави держав Центральної Азії досягли важливого консенсусу щодо створення механізму «Китай – Центральна Азія». Під стратегічним керівництвом глави дипломатії держави практична співпраця Китаю з п'ятьма країнами Центральної Азії досягла плідних результатів.

Китай – це єдина країна, яка може мобілізувати величезні інвестиції в регіон, набагато більші, ніж можуть запропонувати США і Росія. Зростаюча участь Китаю в Центральній Азії є довгостроковим явищем і поворотним моментом у пострадянській історії та економічному розвитку Центральної Азії.

Література:

1. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи / З англ. перекл. Олена Фешовець. Київ : Фабула, 2019. 288 с.

2. Карловський Д. Токаєв у вічі Путіну заявив, що не визнає так звані республіки в ОРДЛО. Українська правда. 17.06.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/17/7353154/>.

3. Під декораціями імперії Тан: Китай і Центральна Азія взяли курс на зближення. Укрінформ. 14.07.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3712547-pid-dekoraciami-imperii-tan-kitaj-i-centralna-azia-vzali-kurs-na-zblizenna.html>.

4. Imamova N. China's Influence in Central Asia Spreads as US Lags. URL: <https://www.voanews.com/a/china-s-influence-in-central-asia-spreads-as-us-lags/7061325.html>.

5. Jiang Y. China leading the race for influence in Central Asia. URL: <https://www.diis.dk/en/research/china-leading-the-race-influence-in-central-asia>.